

Prerokova dežela

- Nenavadna država, ki je v procesu velikih sprememb in spreminja tudi svet okoli sebe
- Še pred nekaj leti je bila Savdska Arabija razen za romarje skorajda hermetično zaprta
- Oblikovali sta se dve družbi: dobro plačani Savdijci in podplačani migranti
- Šolarji in šolarke se sicer še vedno šolajo ločeno, a nepismenosti skoraj ni in na fakultetah kar naenkrat študira več žensk kot moških

Tekst in fotografije: Janez Mihovec

Rob sveta kakih sto kilometrov iz Riada

Od nekdanj sem imel rad puščavo. Neskončnost pokrajine, vetrič, ki zapiha ob večerih, in neverjetna lepota nočnega neba, neonesnaženega s svetlobo mest, je nekaj, kar te potegne in ne izpusti več iz svojih rok. To je svet, ki še ne pozna nakupovalnih centrov in nebrzdanega potrošništva in kjer je obiskovalec zanimiv domačinom in ne le obratno. Nenavadna država, ki je v procesu velikih sprememb in spreminja tudi svet okoli sebe.

Savdska Arabija ponuja nekaj novega. Še pred nekaj leti je bila razen za romarje skorajda hermetično zaprta. Več kot dva milijona kvadratnih kilometrov velika država s 37 milijoni prebivalcev je desetletja živela od, kot se je zdelo, neizčrpnih dohodkov od nafte in plina. Potem pa je prišlo do spremembe.

Leta 2015 je umrl kralj Abdulah in nadomestil ga je njegov brat Salman, zadnji izmed sinov Abdulaziza, ustanovitelja moderne države, in kraljice Sudaire, njegove najljubše žene. Njenih sedem sinov je od nekdanj sodilo v najožji krog oblastnikov države. Kralj Salman je danes star 89 let in je šibkega zdravja, bolehal naj bi za demenco. Med družinskimi člani dinastije Saud, ki državo pojmujejo kot svojo last, se je zato razvila ostra borba za oblast, skrbno skrita pred očmi javnostmi. Po precejšnjem »prerivanju« je leta 2017 položaj prestolonaslednika in s tem absolutno oblast prevzel njegov sin Mohamed bin Salman.

Danes 39-letni prestolonaslednik je bil z dejanskimi podatki seznanjen in je navkljub silovitemu odporu konservativnih sil v tej sveti muslimanski državi sprožil obsežne reforme. Pod skupnim imenom Agenda 2030 je začel spreminjati državo od temeljev navzgor.

Tradicionalno življenje domačinov je stoletja potekalo po preprostem vzorcu. V plemenskih skupnostih so prebivalci živeli od reje kamel in drobnice in se selili od enega vodnega izvira do drugega, od pašnika do pašnika. Stalno naseljeno prebivalstvo je živelo v redkih oazah, v katerih so bili glavni proizvod datlji, zelenjava in nekaj žita. Edini stik s tujino so bili romarji, ki so potovali na hadž in umro s celotnega muslimanskega sveta, ter redki trgovci iz Sredozemlja, ki so prinašali dobrine, ki jih tukaj ni, v nasprotno smer pa so iz Jemna vodile karavanske poti, po katerih so prenašali začimbe in kadila.

■ **Akacija je ena izmed redkih rastlin, ki uspevajo v puščavi.**

Leta 1938 se je zgodila velika sprememba ob obalah Perzijskega zaliva: v provinci Dammam so odkrili nafto in plin v količinah, ki so se zdele neizmerne. Država je kar naenkrat iz plemenske družbe, kjer je bilo suženjstvo do leta 1967 samoumevno, skočila naravnost v enaindvajseto stoletje. Hitre spremembe pa seveda niso bile mogoče na vseh področjih.

Zgodnji človek

Med znanstveniki velja splošno soglasje, da je zgodnji človek Afriko zapustil preko ožine Bab el Mandeb na skrajnem jugu polotoka. Pred tisočletji se je na polotoku oblikovala kopica manjših kraljevin. Morda najlepšo od njih so oblikovali Nabatejci, ki so v puščavskih mestih Hegra in Petra sredi puščave ustvarili trgovska mesta. Ta so poslovala s kraljestvom kraljice iz Sabe, katerega poslovni stiki so segali tja do antičnega Izraela. Nekje vmes so v 1. stoletju pred našim štetjem posredovali še Rimljani, ki so z odpravo Gaja Aelija Gala želeli zavarovati svoje trgovske poti preko Rdečega morja in Indijskega oceana vse tja do Indije.

Vse to pa je zbledelo ob dosežkih moža, ki je bil leta 570 rojen v Meki. Mohamed je v svojih zrelih letih doživel videnja, v katerih mu je na

■ **Dvorišče in minaret mošeje v blatni vasi Ushaiqer**

Kongresni center Maraya (njegovo ime pomeni ogledalo) velja za stavbo z največ ogledali na svetu.

dangel Džibril (Gabrijel) sporočal Alahovo voljo. V nekaj desetletjih ustvarjena monoteistična religija islam je ustvarila imperij, ki se je raztezal od Andaluzije in Maroka na zahodu pa vse do Indije.

Vse to seveda ni šlo zlahka. Krščanska vera vsaj deklarativno razglašala mir in ljubezen. Realnost je sicer drugačna, saj je vse prej kot to in je po svetu za sabo pustila brez števila razdejanj in uničenih življenj. Mohamed sam pa je bil prerok in bojevnik že od samega začetka. V prvem desetletju mladega islama je vodil 95 bitk, od katerih se jih je sam udeležil 28. Toliko o verstvu miru in nenasilja.

Arabski polotok sedmega stoletja ni bil prav in ničemer kulturno enovit. Številna arabska plemena so živela nomadsko življenje v puščavi. Južna plemena so bila povezana z Jemnom, tista na severu s sredozemskim prostorom in nasledniki nekdanje Nabatejske države. Plemeni Gasanidov in Lakmidov sta bili v celoti krščanski. Krščanstvo je bilo vsaj delno razširjeno tudi med drugimi plemeni. Bili so predstavniki vzhodnih krščanskih ločin, kot so Nestorijanci in Jakobiti. Svoje mesto so našla tudi judovska plemena. Nekaj Judov je pribežalo s področja današnjega Izraela po uničujočih vojnah z Rimljani, nekaj pa je bilo arabskih plemen, ki so prevzela judovsko vero. Velika večina prebivalstva je bila poligamna. To se je najbolje izražalo v svetem mestu Meka. Mesto je obstajalo že daleč v predislamskem obdobju. Po muslimanskem izročilu ga je ustanovil Ismael skupaj s svojo mamo Hagaro okoli slovitega vodnjaka Zamzam po tistem, ko ju je prerok, mož in oče Ibrahim po božji volji

izgnal v puščavo. V središču mesta stoji slovita Kaba. Nekdaj je bila bivališče vseh bogov, ki so po vzponu islama obveljali za idole, sama zgradba pa je postala najsvetejši simbol nove vere.

Na potovanju po polotoku tako ne gre drugače, kot da obiščeš nekaj prizorišč nekdanjih bitk. Številna od njih so prav zanimiva. V bitki pri Nakhli so Mohamedovi vojaki oplenili karavano v času svetega premirja in svoje nasilno dejanje opravičili z vero.

V bitki Badr leta 623 je Mohamedu uspelo opleniti orjaško karavano svojega nekdanjega plemena Kurejši, ki se je moralo leto prej pred Mohamedom umakniti v Medino. Obupno si je prizadeval za spreobrnitev judov in kristjanov, ki so se ravnali po knjigi, iz katere izhaja tudi islam. Ko mu to ni uspelo, je v bitki v oazi Khybar leta 628 zlomil judovski odpor ter kristjane in jude pregnal s polotoka.

Savdijci žive v sistemu, kjer plača znaša do 4000 evrov na mesec, prihodki migrantov pa so okoli 400 evrov.

Skala Al Naslaa iz peščenjaka, po sredini razdeljena na dva dela, vsak na svojem podstavku.

Prepoved alkohola

Z njegovimi bitkami je povezana tudi prepoved alkohola. Leta 625 je na obrobju Medine nesrečno izgubil bitko lokostrelcev z Mečani. Muslimanska vojska je že skorajda zmagala. Levji delež zaslug je pripadal lokostrelcem na manjšem griču pred sotesko, kjer so ščitili boke Mohamedove vojske. Po umiku nasprotnika so lokostrelci predčasno in brez povelja zapustili položaje. Oropali so padle nasprotnike in se napili vina iz vojnega plena. Mečani so se vrnili in dosegli veliko zmago nad sedaj nemočnimi nasprotniki. Sedemdeset jih je padlo in so danes pokopani na Polju mučenikov ob slikoviti mošeji Al Shuhada. Razsrjeni Mohamed je poraz upravičeno pripisal nedisciplini. Da se kaj takega ne bi ponovilo, je prepoved uživanja alkohola zapisal v Koranu.

Potem ko se je v času prvih pravovernih kalifov Rašidunske dinastije oblikoval islamski svetovni imperij, se je težišče političnega dogajanja preselilo najprej v Damask in potem v Bagdad. Arabija je izgubila svojo osrednjo vlogo, obdržala pa je vlogo svetih mest Medine in Meke, kamor se že tisočletje in pol zgrinjajo množice vernikov. Šestnajsto stoletje je na polotok ponovno prineslo veliko spremembo. Arabske države so v veliki meri izgubile svojo samostoj-

nost. Po vojaških porazih so jih zavzeli Turki. Na Arabskem polotoku so prevzeli obalna področja in varstvo svetih mest vse tja do Omana in Jemna. Notranjost so prepustili nomadskim plemenom. Prav tu se je v začetku 18. stoletja začel proces združevanja današnje države. Mohamed bin Saud, začetnik dinastije, je pridrvel iz puščave in se ugnedil v oazi Riad (vrt). V rokah je nosil politično oblast, v verskem pogledu pa je sklenil sporazum z družino klerikov Wahab, ki se je obdržal do današnjih dni. Leta 1727 je tako v osrednjem delu polotoka ustanovil prvo savdsko državo. Obdržala se je do leta 1818, ko jo je z vojaškim pohodom v imenu Turčije uničil egiptovski podkralj Mehmed paša. Savdijci niso odnehali in že šest let kasneje, leta 1824, ustanovili drugo savdsko državo. Ta se je obdržala do leta 1891, ko je padla po notranjih bojih s konkurenčnim klanom Rašidov. Savdijcem je treba priznati vztrajnost. Oče današnje države Abdulaziz je leta 1902 začel nov pohod na oblast. Severni del Nedžaf mu je uspelo osvojiti sorazmerno zlahka. Na jugu v pokrajini Hedžas pa so se kot vladarji uspeli obdržati Hašemiti, neposredni Mohamedovi potomci. V času prve svetovne vojne so prav ti pod vodstvom velikega šerifa Meke Huseina po britanskem prigovarjanju dvignili upor proti Turkom. Upor je bil uspešen, le rezultati upora, ki so ga Arabci plačali s svojo krvjo, so bili pičli. Namesto obljubljenega panarabske države so Britanci in Francozi na njihovih plečih sklenili kravji sporazum. S Sykes-Picotovim sporazumom sta si kolonialni sili Bližnji vzhod razdelili med seboj. Politične posledice so bile neizprosne. Savdijci pri uporih niso sodelovali. Pridrveli so iz osrednje puščave in pregnali Hašemite. Ti so v nekakšno tolažbo dobili umetno ustvarjeno državo Jordanijo, Abdulaziz pa je leta 1932 zaključil združevanje države v današnji obliki.

Tja do sredine 70. let prejšnjega stoletja je potekalo počasno odpiranje države na podlagi naftnih dolarjev. Življenjske razmere so se neverjetno izboljšale, prej nomadsko prebivalstvo se je naselilo v mestih, kjer danes živi 95 odstotkov celotnega prebivalstva. Savdijci so se zaposlili predvsem v državni upravi in javnem sektorju. V realnem gospodarstvu so prevzeli vodilne vloge, težaška dela pa so prepustili milijonom tujih delavcev iz pretežno muslimanskih

Nova vloga žensk v Savdski Arabiji – stereotipi so se izkazali za napačne.

držav, ki danes kotčasni prebivalci sestavljajo nekaj manj kot polovico celotnega prebivalstva.

Naftna nahajališča

Oblikovali sta se dve družbi. Savdijci žive v sistemu, kjer plača znaša do 4000 evrov na mesec, prihodki migrantov pa so okoli 400 evrov. Območja v mestu so skladna s tem: blagostanje na eni strani ulice in prehod v naselbino tretjega sveta na drugi.

Naftna nahajališča so predvsem ob Perzijskem zalivu, kjer živijo v glavnem šiiti, ki sestavljajo kakih 10 odstotkov celotnega prebivalstva. Od neverjetnega naftnega bogastva nimajo kaj dosti, saj se prihodki večinoma pretakajo v osrednji in zahodni del države, kjer naftnih nahajališč ni. Suniti, ki sestavljajo kakih 90 odstotkov prebivalstva, so šiitom navkljub skupnim arabskim koreninam zelo sovražni.

Konec 70. let je prišlo do dveh dogodkov, ki sta v temelju pretresla savdsko družbo. Leta 1979 je iranska revolucija odstranila prozahodni režim šaha Reze Pahlavija v šiitskem Iranu. Istega leta so verske skupine znotraj države v protestu proti odpiranju države tujcem zasedle svete mesti Meko in Medino. Država je posredovala in v silovitih bitkah je padlo na tisoče vernikov.

Oba dogodka sta pretresla vladajočo družino. Nekaj je bilo treba storiti, saj je bila njihova oblast ogrožena. In tako so se odločili za vrnitev h koreninam. Kar naenkrat so prepovedali vse zahodnjaške navade, ki so se polagamo uveljavile. Država se je zaprla sama vase in takšna ostala več kot trideset let.

A v nedogled to ni bilo mogoče. Naftni dohodki na prebivalca so usihali, znotraj družbe pa so rasla nesoglasja. Sodobna družba potrebuje strokovnjake na področju informatike, komunikacij in visoke tehnologije, ne potrebuje pa diplomantov islamskih univerz in žensk, izločenih s trga delovne sile.

S prihodom Mohameda bin Salmana se je začelo novo poglavje. A kam ta pot pelje državo, ni čisto jasno, vsi pa vedo, da poti nazaj ni več. Spremembe so vseobsegajoče. Zahodnjaki to seveda opazimo predvsem pri spremembah položaja žensk v družbi. Kar naenkrat za potovanja in opravljanje gospodarskih dejavnosti ne potrebujejo več skrbnika. Ukinjena je verska policija in ženske lahko vozijo avtomobile. Rahljajo se tudi pravila oblačenja. Še vedno prevladujejo ženske v čadorjih, a vedno več jih ima obraz in lase razkrите.

Vendar je to le majhen del sprememb. Savdska družba se je že prej temeljito spremenila. Na podeželju živi le še majhen del prebivalstva. Nomadski način življenja je praktično izumrl. Šolarji in šolarke se sicer še vedno šolajo ločeno, a nepismenosti skoraj ni in na fakultetah kar naenkrat študira več žensk kot moških. Z velikimi koraki ženske vstopajo na trg dela in podirajo dosedanje tabuje. Tudi tistega trdovratnega, da naj bi bile ženske v islamu podrejene moškimi.

Moški je še vedno odgovoren za preživljanje družine, ženska pa je vladarica doma. Običajno je, da ji moški izroči vse dohodke in se sam zadovolji le z nekakšno žepnino. V konservativni državi so ženske last-

Nabatejsko mesto Hegra z dvorano posvetovanj in grobnicami ob robu mesta

nice več kot 75 odstotkov vseh vlog na bankah in vrednostnih papirjev. Najbolj pomembno pa je, da je Mohamed bin Salman na plano prišel s paradigmo, ki je bila do tega trenutka praktično neznana in se glasi: denar in temu primeren življenjski standard bo omogočen le tistim, ki delajo. Takšno razmišljanje je povzročilo navdušenje med mladimi in povzročilo velike skrbi vsem drugim.

Država poskuša na vse pretege zaposliti vojsko mladih ljudi, ki vsako leto iz izobraževalnega sistema pridejo na trg delovne sile. Dobro plačane službe v javnem sektorju so bolj ali manj zasedene in tako je na razpolago le še gospodarski sektor. V vse večjem številu se poskušajo znebiti gostujočih delavcev in na tako izpraznjena mesta zaposliti svoje ljudi. Pa to ni tako preprosto. Tovrstna delovna mesta so običajno slabše plačana, poleg tega pa je za to delo potrebno kar nekaj izkušenj, ki jih ni mogoče pridobiti čez noč.

Turistična ponudba

Vse to seveda ni opazno na prvi pogled. Država je v drugem, morda tretjem letu, ko se je odprla zahodnim turistom. Ti smo imeli kaj videti. Riad je v malem vse, kar država ponuja. Srednjeveško mestno jedro v oazi, mesto 21. stoletja okoli njega in favele migrantskih delavcev na obrobju. Mesto dobesedno vrvi od življenja. Promet osebnih avtomobilov in tovornjakov je na trenutke neznosen, javnega prometa ni. Mesto se širi kot nekakšna hobotnica. V vseh predmestjih gradijo nove soseske, od katerih je vsaka posebej kot manjše mesto.

Zunaj mesta je zelenila namakanih parkov v trenutku konec. Zahodni del države v Hedžasu sestavljajo peščena obalna ravnica, gorovje za njo, ki se vleče od severozahoda proti jugovzhodu, in neskončna ravnina kamnitih puščav, ki se zlagoma spuščajo proti Perzijskemu zalivu. Rub-el-Khali je orjaško področje sipin, ki obsega kar 700.000 kvadratnih kilometrov in se brez prekinitve širi v Oman in Jemen.

V takšnih razmerah je bilo še najlažje preživeti v oazah gorovij Hijaz in Asir. Tu in tam nekateri vadiji obdrže površinski vodni tok vse leto, v drugih spet je talna voda sorazmerno blizu površja.

Povsod tam, kjer je bilo mogoče, so zgradili naselja. Danes so to moderna mesta, kot Tabuk, Hail, Duba in Alula. Svoje temelje imajo v starodavni kulturi Nabatejcev. To arabsko pleme je pred dvema tisočletjema z domiselnim sistemom namakanja razrešilo problem preživetja v puščavi. Pa tudi problematiko vzpostavitve trgovskih karavanskih poti na dolge razdalje. S sistemom oaz so vzpostavili

■ Tuja delovna sila sestavlja 40 odstotkov prebivalstva.

zvezo z Jemnom in Indijo. Proti Sredozemlju so tako potovali kadilo, dišave, začimbe in drago kamenje. V nasprotni smeri pa so prenašali izdelke obrtnih delavnic, kot so dragocene tkanine, stekleni izdelki. Za jordansko Petro smo slišali vsi, za savdsko Hegro pa le malokateri. Prav na tem nenavadnem mestu na dnu nekakšne peščene sklede, obdane z gorami, je podtalnica sorazmerno blizu površja. Danes zasuto mesto je obdano z grobnicami, v svojih najlepših časih pa je štelo kakih 10.000 prebivalcev. Navkljub temu ni moglo uiti svoji usodi. Ko so Rimljani zasedli področje današnjega Egipta in Sirije, je proti Indiji začelo pluti rimsko trgovsko ladjevje. Nabatejci s svojimi karavanami kamel cenovno niso mogli konkurirati. Celotno prebivalstvo se je zaradi pomanjkanja virov za preživetje moralo odseliti, njihova mesta pa je pogoltnil pesek.

Država ima neverjeten turistični potencial. Celotna obala Rdečega morja je en sam velik labirint skritih zalivov, otočkov, koralnih grebenov in neskončnih peščenih plaž. Vse je že pripravljeno, a manjka tisto glavno: turistov (še) ni. Enako velja tudi za fantomska mesta, ki so zrasla v puščavi. Del ekonomskega mesta kralja Abdulaha je že v celoti zgrajen in čaka le še prve stanovalce, Neom, Črta, domnevno 150 kilometrov dolgo mesto, ki naj bi pomenilo savdski preboj v visoki tehnologiji, se ne premakne z začetne točke.

Vprašanje je le, kam vodi pot. Nihče tega ne ve natančno. V tem trenutku vse kaže, da želi država postati nekakšna velika izvedba Združenih arabskih emiratov in Omama, torej trgovsko, industrijsko in prometno središče ter turistični center.

Vadi Al Disa, gorsko območje z izjemno naravo, poznano tudi zaradi projekta NEOM, katerega del je tudi načrtovano futuristično mesto The Line.

■ V mošeji Nabawia je pokopan prerok Mohamed.

Prijaznost domačinov do tujcev je še pristna in poštena. Ko se nam je pokvaril avtomobil, so pridrveli od vseh povsod in niso odnehali, dokler ni bilo vse v najlepšem redu. In vse to le za Alahov blagor. Ali pa njihova neprestana povabila, da jih obiščemo ob kahvi, kavi, na njihovem domu. Na enem izmed obiskov sem jih povprašal o izzivih, ki jih pestijo. Na moje presenečenje so praktično vsi izpostavili vzpostavljanje stikov med moškimi in ženskami.

Včasih je bila poroka stvar celotnega plemena. Novi časi so to zastavili na novo. Predvsem moškim se zdi, da jim je bilo naprteno preveč bremen in pričakovanj. Za abajami se skrivajo nadvse urejena dekleta, dostikrat s popravljenimi nosovi in prsmi. Za povrh se nikamor ne premaknejo brez pametnih telefonov, elektronskih cigaret in kave »to go«. Nekdaj dogovorjene poroke je danes zamejala preračunljivost, finančno izkoriščanje in pričakovanje, da bodo v novih okoliščinah živele kot kraljice. Fatamorgana, ki se je ne zavedajo.

Še eden takih prividov je železnica Hejaz, ki je nekdanj povezovala Damask z Medino in prevažala romarje. Zgradili so jo Turki tik pred izbruhom 1. svetovne vojne in je danes prvovrstni tehnični spomenik. Železniško omrežje danes gradijo na novo in to pripelje do svetih mest. Za nas kafirje, torej nevernike, je Meka popolnoma haram – prepovedana, Medina prav tako, a če se zliješ z okoljem in se potrujiš biti neviden, jo je mogoče obiskati. Potuješ pa lahko po krajih Mohamedovih bitk, se povzpneš na goro Uhuru, od koder se odpre prelep razgled na puščavsko mesto. Osuplo si ogledaš orjaško mošejo Nabawia, kjer stoji prerokov grob, in stopiš še do mošeje Kuba, ki je bila prva in jo je postavil sam prerok.

Množice romarjev so z vsega sveta, stari in mladi, moški in ženske, z vzhoda in zahoda. Stojiš in gledaš vse to neverjetno gibanje in potem se za hrbtno sliši prijazen pozdrav: »Pozdravljeni, Bosanci, kako ste? Dobrodošli!« Prodajalec spominkov, ki si nas je ogledal, nas je skoraj takoj pravilno »popredalčkal«. ■

■ Pogled z gore Uhur na Medino